

Ako vplýva na životné prostredie zahusťovanie zástavby Petržalky

Petržalka, jedna z mestských častí Bratislavy, patrí k najhustejšie obývaným oblastiam na území Slovenska a zároveň k najväčším sídliskám v strednej Európe. Na začiatku mala Petržalka jasné limity, ale o jej výzore mala rozhodnúť až medzinárodná ideová urbanistická súťaž z roku 1966. Po druhej svetovej vojne bola najväčšou súťažou, o čom svedčí fakt, že súťažné podmienky si vyžiadalo bezmála 700 záujemcov z 35 krajín z celého sveta. Súťažnými kritériami nakoniec prešli návrhy pochádzajúcich z 19 krajín. Jej predmetom bolo navrhnúť urbanistickú štruktúru pre 100 000 obyvateľov. Ani jeden návrh nebol jasným víťazom. Porota udelila I. a ani II. cenu a až päť súťažných návrhov získalo III. cenu (Gross, 1969). Riešením projektu bol v období normalizácie poverený Stavoprojekt Bratislava. Výstavba bola zahájená 2. apríla 1973, kedy bol na dnešnom Námestí hraničiarov položený základný kameň. Ani po 16 rokoch nebola výstavba ukončená. Kvôli nežnej revolúcii v roku 1989 nebola ukončená etapa *Centrum*, ktorá riešila hlavnú komunikačnú os Petržalky a napojenie na stred Bratislavy (Dvorín, 1973).

V súčasnosti sú trendom rozsiahle developerské zásahy. Pred pár rokmi sa postavilo len zopár solitérov, ktoré sa plynulo implementovali medzi strohú zástavbu. No dnes sa stavia vo veľkom a aj developeri sú odvážnejší, dravejší. Petržalka mení svoju štruktúru i vzhľad. Zahusťuje sa a začínajú sa nahrádzať aj miesta, ktoré boli významnou časťou tohto urbanizmu.

Nielen existujúca štruktúra zástavby, ale aj nová výstavba, ktorá zahusťuje Petržalku, má spoločný problém – strechy. Jedna z ciest ako rozvíjať a vytvárať udržateľnú architektúru je nahradiť nevyužitú plochu striech na zelené plochy. Zvýšil by sa tým kredit životného prostredia Petržalky.

Dva prúdy

V posledných rokoch máme možnosť sledovať paralelne dva prúdy. Jeden prúd, a to bytová vý-

stavba, ktorá sa začala výstavbou bytového domu *Dominant* (2005 – 2008) na Námestí hraničiarov a neskôr bytovým komplexom *Vienna Gate* (2006 – 2008). Projekt *Vienna Gate* bol odvážny a zároveň priniesol i odvrátenú tvár. Mal byť vstupnou bránou od Viedne, ale ostalo len pri slovách. Objekt už dlhšiu dobu nie je naplno využívaný. Teraz sa môžeme prizerať, ako v tesnej blízkosti vyrastá nová zástavba s počtom viac ako 200 bytov. Zároveň na pozemkoch v priemyselnej oblasti (bývalého závodu Matadorka) sa v týchto mesiacoch rozhoduje o územnom pláne zóny, ktorý búra históriu a dáva priestor opäť len novej zástavbe. Jedným z kladných príkladov, ktorý nahradil dlhé roky chátrajúce stavenisko na moderný bytový komplex, je projekt *Skybox* (2010 – 2012). V okolí polikliniky na Šustekovej ulici vzniká rozsiahly bytový komplex a aj namiesto bývalého futbalového štadióna FC Artmedia stojí od roku 2008 19-podlažný polyfunkčný objekt.

Rok 2000 bol rokom, kedy bola odštartovaná masová výstavba obchodných reťazcov na území Petržalky. Dovtedy úrodné polia, hneď vedľa domov, sa postupne počas rokov zmenili na hypermarket *Tesco*, supermarket *Terno* a obchodné centrum *Danubia*. Neskôr sa k nim pridali *Aupark* pri Sade Janka Kráľa (2000 – 2002) a obchodné centrum *TPD* (2002). Výstavba pokračovala obchodnými domami *Atrium* (2002 – 2003), *Albero* (2006 – 2007).

Druhým prúdom je výstavba urbanistického celku pozdĺž Chorvátskeho ramena, s čím súvisí diskusia ohľadom nosného dopravného systému električky v Petržalke. Koridor, ktorý ostal prázdny po nezačatej výstavbe metra v Bratislave, sa teraz pretvára na električkovú trať. Zelený pás, tiahnucci sa od severu

na juh celým územím, prešiel len obchodný reťazec *Kaufland* postavený v roku 2004. Urbanisticko-architektonický projekt má prepojiť novú výstavbu, nosný dopravný systém a existujúcu zástavbu. Otvorila sa téma rozsahu a jej vplyvu na život v bezprostrednom okolí. Začalo sa diskutovať o dopadoch na životné prostredie. O tom, čo najmä občania Petržalky chcú a potrebujú. Neskôr bola vypísaná urbanisticko-architektonická súťaž, ktorá ukázala, akým smerom sa možno uberať. V súčasnosti z rozsiahleho projektu *Petržalka City* stojí jeden bytový dom (2011 – 2014). Zvyšná časť projektu má nadväzovať na dokončenie električkovej trate.

Pozrime sa však na životné prostredie Petržalky. Starú Petržalku menom Engerau by sme mohli označiť za dedinu s ovocnými sadičkami a prevládajúcou rodinnou zástavbou (obr. 1). V 70. a 80. rokoch 20. storočia museli rodinné domy ustúpiť novej ideológii a vytvorili masové bývanie, ktoré sa aj podarilo. Dnes môžeme rodinné domy nájsť len v menšom meradle, pri zjazde z Prístavného mosta a v okolí Kremnickej ulice.

Prví obyvatelia sa sťahovali do svojich bytov ešte počas výstavby. Budovali sa chodníky, cesty, občianska vybavenosť a vysádzala sa zeleň. Jej obyvatelia si zvykli na veľa zelene, ktorá teraz vo väčšej miere ustupuje novým projektom. Petržalka, i napriek tomu, stále poskytuje veľké množstvo zelených plôch, mŕtve rameno Dunaja a vyhľadávanú dunajskú hrádzu, ktorá vedie až do Čunova (obr. 2). Oblasť závodu Matadorka bola a aj mala ostať priemyselnou oblasťou. Južné mesto, ktoré na juhu Petržalky formuje už druhá etapa novej mestskej zástavby *Slnečnice*, nie je prevzapaním. Južné mesto bolo projektované už pri prvých nákresoch Petr-

Obr. 1. Letecký pohľad na starú Petržalku z roku 1950. Zdroj: Komentare.sme.sk (2013)

Obr. 2. Letecký pohľad na súčasnú Petržalku z roku 2014. Zdroj: Komentare.sme.sk (2013)

žalky. Áno, tým smerom sa mala mestská časť rozvíjať, nie zahusťovať. Ak zahustíme prázdne miesta v silnej forme zástavby, aký to bude mať dopad? V súčasnosti nevieme, napr. čo s autami. Počet aut nám stúpol dvojnásobne až trojnásobne. Ešte sme neprišli na originálny

spôsob ako tento problém vyriešiť. Auta nám parkujú na chodníkoch a chodníky sa stali cestami. Prišli sme o mnohé detské ihriská, ktoré nahradili neorganizované parkovacie státa. Dnes musíme vytvárať chránene plochy, na ktorých sa deti môžu v pokoji hrať. Sami si kla-

dieme otázku či náhodou životné prostredie, teda najmä jeho kvalita, priamo nesúvisí aj s kultúrou obyvateľov, ktorí v danom prostredí žijú. Môžeme byť nostalgickí, ale pamätáme si, ako deti sme sa so susedmi stretávali na pravidelných brigádach, ktorými sme si skrášľovali okolie bytových domov. Toto je podľa niektorých ľudí iba prežitkom. Naopak, teraz by sme to potrebovali ako soľ. Každý jeden obyvateľ územia tvorí jeho súčasť, vytvára komunitu, ktorá vplyva na životné prostredie v ňom. Ak sa pozrieme na to, čo všetko ovplyvňuje životné prostredie, tak môžeme medzi tieto faktory zaradiť zeleň, dopravu, kvalitu ovzdušia a vody, funkčné vybavenie územia.

Zvykli sme si, zvykneme si

Heslo, ktoré by sme mohli použiť vždy. Je naozaj tomu tak? Zvykli sme si na hypermarkety, supermarkety či obchodné centrá, ktoré nahradili polia, zelené priestranstvá. Navštevujeme ich dennodenne. Bojujeme voči výstavbe bytového domu či iného objektu, ktorý sa dotýka v bezprostrednej blízkosti nášho domu. Niečo ďalej nás nezaťmá. Zahusťovanie urbanistickej štruktúry súvisí s rozvojom. Pozeráme sa na výstavbu rovnakými očami teraz ako pred rokmi? Určite nie, záleží nám viac v akom prostredí žijeme. Je pravda, že dnes môžeme do týchto tém viac hovoriť. Ide však o to, či kompetentní počujú. Pri výstavbe objektu bytového domu *Domino* na Jasovskej ulici vznikol verejný tlak zo strany obyvateľov susedných objektov. Výstavba bola pozastavená. Projekt *Petržalského bowlingového centra*, v ktorom išlo hlavne o adaptáciu budovy bývalého divadla Ludus, v súčasnosti patrí k novovzniknutým športovým centrom. V susedstve už prebieha výstavba plavárne na mieste bývalého parkoviska. Obyvatelia priľahlých domov boli proti projektu z dôvodu zníženia počtu parkovacích miest. Až rea-

lita ukáže, do akej miery s týmto projekt počítal, keďže parkovanie je v súčasnosti veľkým problémom.

Vízie prinášajú odvážne projekty. Spomenieme však projekt, ktorý vyšiel z architektonického ateliéru ITB Development, a. s. Ide o ambiciózny projekt, ktorý premostuje Einsteinovu ulicu, ktorá bola definitívne prefatá dostavbou diaľnice (2003 – 2006). Ak by sa tento projekt zrealizoval, Sad Janka Kráľa by sa opäť dostal bližšie k obyvateľom.

Zahusťovanie a zelené strechy

Mestá u nás i vo svete sa čoraz viac zahusťujú. V posledných rokoch sa začína viac diskutovať na tému udržateľnej architektúry. Ak postavíme nový objekt na „zelené lúke“, znižujeme tým zeleň. Zároveň nám vzniká prázdna nevyužitá plocha na streche. Tu je jedna z ciest, ako spoločne rozvíjať a vytvárať udržateľnú architektúru. Nahradíť nevyužitú plochu za zelené.

Medzi priekopníkov vo výstavbe vegetačných striech patrí mesto Chicago, ktoré už v roku 2001 použilo prvok zelene na streche radnice. Aby mesto otvorilo cestu k tvorbe udržateľnej architektúry, tak začalo od seba. Ukázal sa to ako správny krok, keď v roku 2008 malo mesto už 51 000 m² zelených striech.

Čoraz viac krajín prijíma zákony o zelených strechách, ktoré majú regulovať spoločne výstavbu a zeleň. Vegetačná strecha má za úlohu nahradíť zeleň, ktorá podľahla novej výstavbe. Škandinávske mesto Kodaň sa zaraďuje k mestám, ktoré podpísalo zákon o povinných zelených strechách. Kodaň vďaka príspevku z verejných financií dáva strechám ekologickejší vzhľad. „Kodaň si stanovila ambiciózny cieľ stať sa svetovo prvým uhlíkovo neutrálnym hlavným mestom do roku 2025. Na splnenie tohto náročného cieľa potrebujeme ambiciózne opatrenia. Preto sme sa rozhodli už teraz, aby sa mesto adaptovalo extrémnym poveternost-

ným podmienkam vysadením trávy na strechách čo najväčšieho počtu stavieb, ako je možné,“ tvrdí Bo Asmus Kjeldgaard, starosta Technickej a environmentálnej administrácie (Livingroofs.org, 2010).

Kodaň chce každoročne dosiahnuť cca 5 000 m² novej zelenej plochy, čo je však ovplyvňované mnohými ekonomickými faktormi. Tomuto zákonu podliehajú strechy nové, ale aj rekonštruované, s menším sklonom ako 30 stupňov. Kodaň ide tým správnym smerom, pretože už v dnešnej dobe má približne 20 000 m² strešnej zelene. Tento rok sa rozhodlo ísť touto cestou aj Francúzsko, ktoré pripravuje nový zákon. Tento zákon sa bude týkať budov v obchodných zónach. Majiteľ strechy bude musieť aspoň na časť svojej strechy vysadiť zeleň alebo osadiť solárne panely a pomôcť tak aspoň malou časťou chrániť svoje životné prostredie (Dennikn.sk, 2015). Medzi ďalšie mestá podporujúce takúto ekologickú politiku patrí napríklad i Toronto. Vo vyhláske má danú povinnosť mať zeleň na streche na novostavbách bytových domov, vyšších než šesť podlaží, taktiež na školách, administratívnych a priemyselných objektoch. Obytné súbory väčšieho rozsahu musia mať pokryté 20 – 50 % plochy.

Tomuto trendu podľahli aj krajiny ako Rakúsko, Nemecko či Švajčiarsko. V týchto krajinách táto problematika nie je zatiaľ upravená zákonom, no napriek tomu sa jej venujú aspoň v menšom meradle. Každým rokom percentuálny podiel plochy zelených striech vo svete stále stúpa a k zeleným mestám sa pridáva čoraz viac krajín. Vegetačné strechy majú veľmi prospešný charakter pre životné prostredie. Svojimi izolačnými vlastnosťami napomáhajú k znižovaniu energie potrebnej na zohriatie budovy v zime a chladenie v lete. Medzi ďalšie pozitíva patrí zadržiavanie dažďovej vody, zlepšovanie mikroklimy v mestách a vytvorenie priestoru pre vtáctvo.

Uvidíme postupom času, kedy sa aj k nám dostane tento trend. Kým u nás sa bude dostávať tento trend do povedomia, v ostatných krajinách bude už samozrejmosťou. V Petržalke je veľký počet bytových domov (obr. 2), čo tvorí niekoľko tisíc m² nevyužitej plochy, ktoré by mohli byť pretvorené na zelené terasy. Petržalka by sa mohla stať jedným z pilotných projektov a byť tak vzorom pre iné mestá na Slovensku.

* * *

Na záver by sme chceli možno podotknúť: *všetkého s mierou*. My sme si už zvykli na otvorené priestranstvá, krásne výhľady a neradi sa ich vzdávame. Vývoj mesta sa nemôže zastaviť, môžeme ho však regulovať a usmerňovať. Lahké si je životné prostredie zničiť, o to ťažšie je si ho vážiť a chrániť.

Literatúra

- Dennikn.sk: Vo Francúzsku schválili povinné zelené strechy pre komerčné budovy. 2015. (<https://dennikn.sk/78138/vo-francuzsku-schoalili-povinne-zelene-strechy-pre-komercne-budovy/>)
- Dvorin, I.: Mestský sektor Bratislava-Petržalka. Bratislava: INVESTING BRATISLAVA, 1973, 22 s.
- Gross, K.: Medzinárodná súťaž Bratislava-Petržalka. Bratislava: Vydavateľstvo slovenského fondu výtvarných umení, 1969, 101 s.
- Komentare.sme.sk: Ako sa mení Slovensko. 2013. (<http://komentare.sme.sk/c/7219724/ako-sa-meni-slovensko.html>)
- Livingroofs.org: Copenhagen and its Green Roof Ambitions. 2010. (<http://www.livingroofs.org/copenhagen-green-roofs>)

Ing. arch. Ing. Martin Dubiny,
martin.dubiny@gmail.com

Ing. arch. Katarína Mackovičová,
katarina.mackovicova@gmail.com

Fakulta architektúry Slovenskej technickej univerzity v Bratislave, Námestie slobody 19, 812 45 Bratislava